

15-indən 71-ə çatanda

Rəfail İncəyürd Qazax ədəbi mühitində, konkret desək, İncə dərəsi kəndlilərinin saz-söz mühitində yetişən şairlərdən biridir. O ədəbi mühitdə Ağamalı Sadiq, Akif Səməd, Aslan Kəmərlı, Məmməd İlqar, İbrahim İlyaslı, Məhəmməd Astanbəyli, Avdı Qoşqar, Məmməd Dəmirçioğlu kimi tanınmış şairlərin adlarını çəke bilərik.

Rəfail İNCƏYURDUN müxtəlif illərdə çap olunan şeir kitabları onun bir şair kimi poetik inkişafını əks etdirir. Doğrudur, onun şeirlərində doğulub boya-başə çatdığı Qazaxın, İncə dərəsinin, Kəmərlı kəndinin özünəməxsus təbiətindən, etnoqrafiyasından tanıdığı doğma insanlardan tez-tez söz açılır, amma bunlar qətiyyənlə məhəlləçiliyə aparıb çıxarmır. Nə fərqi varmış Azərbaycanın ayrı-ayrı bölgəsində yaşayan iki insanın istər etnoqrafik, istər təbii iqlim, istərsə də şeirə, musiqiyə qədimlik baxımından daha yaxın olmağının Doğmalıq şeirin, musiqinin, saz havalarının təsirindədir, yaxşı şeirin bölgəsi olmur. Akademik Nizami Cəfərov Rəfail İncəyurdun poeziyasını elmi cəhətdən çox düzgün və dəqiq mənalandırıb. Qısaca xülasə etsəm: xalq aşiq-şeyrindən gələn neosufizm istiqamətidir, bu istiqamət hələ mükəmməl bir nəzəri-fəlsəfi sistem səviyyəsində deyil, amma zərə-zərrə olsa da, şeirlərində hiss ediləcək dərəcədə nəzərə çarpır. İkinci ideya-estetik istiqamət etnoqrafizmdir, sadəcə Kəmərlı-İncə dərəsi təəssüratlarını əks etdirmir. Üçüncü istiqamət türkçülük-turançılıq, dördüncüsü isə publisistik ruhdur. Nizami Cəfərov bütün bu istinamətləri Rəfail İncəyurdun şeirləri təmsalında çox maraqlı mülahizələrlə şərh edir.

Mən Rəfail İncəyurdu bir şair kimi ideya-sənətkarlıq baxımından səciyələndirmək istəyirəm.

Rəfail İncəyurd əksər şeirlərində lirik "mən"-in etirafları, onun ömür yolundakı müxtəlif hal və vəziyyətlərdən yaranan hiss və həyəcanlarını səsləndirir. Bu etiraflar bəzən coşğun, bəzən sakit, bəzən də adi formada nəzərə çarpır. Bu etiraflarda lirik "mən" öz avtobioqrafiyasını səsləndirməkdən daha çox yaşadığı dünyanın ona təsirindən söz açır.

*Gah gəzdim kor kimi, gah oldum naşı,
Gah da atayımın tökmədim daşı.
Tanrı hüznündə axan göz yaşı,
Könlümün qəhrini yudu, hər nədi.*

Belə etiraflara çox rast gəlirik. Bunlar yaşantılardır. Rüstəm Kamal çox doğru buyurur ki: "Ömür ovqat tarixidir. Rəfail İncəyurdun dərdində, ağrısında sakit bir şükranlıq havası hakimdir". Onun "dərdli" şeirlərində fiziki, bioloji ağrı deyil, bu ağrı-acı varsa, onun mənası, mahiyyəti, səbəbiyyəti açıqlanır.

*Açıldı gümanın bütün yolları,-
Allahım! Bu səhər niyə açılır.
Üzüme durubdu, açılmır neynim,
Eşiyə açılır, öyə açılır.*

*Hardadır, görünmür üfünqün nazı,
Könlüm dan üzündə meha tamarzi.
Bəs hanı kişinin səhər namazı,
Mübarək əlləri göyə açılır.*

*Bir həzin təsəlli gətirib gələr,
Gözləyim birtəhər, dözümlü birtəhər,
Olsun ki, gəcani yənməyən səhər
Dərdim açılıbdi deyə açılır.*

Bu şeir səhərin açılmasını gözləyən bir insanın duyğusudur. İzahı yox kimi görünür səhər niyə açılır, amma

dərd varsa, demək gözə heç nə görünməz. Lap Füzulinin bir şeirinə -"Sübh" rədifli qəzəlinə oxşayır: "Aşiqi-sadiqdir, izhari-qəm eylər hər səhər, Ah ilə xəlqi yuxusundan qılır biddar sübh".

Qoşma və gəraylı aşiq şeirinin ən mütəhərrik və əsrlər keçdikcə sanbalını itirməyən, həmişə ehtiyaj duyulan formalarındandır. Nə keçən əsrin otuzuncu illərində (o zaman ki, klassik və xalq şeiri formalarına "daloy" deyən vaxtlar idi), nə də əsrin son rübündə (Qərbdən gələn "izm"lərin Azərbaycan

şeyr ərazisinə daxil olduğu çağlarda) bu şeir formaları öz mövqeyini itirmədi. O səbəbdən ki, bu şeir formaları xalq ruhunu, xalq təfəkkürünü daha aydın və səlis, daha parlaq bədii boyalarla əks etdirmək baxımından misilsizdir. İkincisi, qoşmanı da, gəraylını da yaşıdan ayrı-ayrı gözəl şairlərimiz var. Burada Səməd Vurğundan, Hüseyn Arıfdən, Bəxtiyar Vahabzadədən, Məstən Günerdən, Nəbi Xəzridən, Hüseyn Kürdoğludan, Məmməd Aslandan, Məmməd İsmayıldan, Zəlimxan Yaqubdan tutmuş, Məmməd İlqara, Məmməd Dəmirçioğluna, İslam Sadığa, Zirəddin Qafarlıya, İbrahim İlyaslıya (burada iki mərhum şairimizin-Ağamalı Sadiqi, Akif Səmədi də unutmaq olmaz) qədər poeziya yolunun əzab-keşlərini xatırlayıram.

Qoşmanı, gəraylını əsrlər boyu yaşıdan nədir? Təkcə bu formalara xas olan poetik incəlik, zəriflikmi, hər saitın, samitin, hər sözün, hər misranın gözələrimiz qarşısında ciilvələndirdiyi duyğular mənzərəsimi? İnsan qəlbinin, insan sevgisinin ən incə nyuanslarını sözlərin cazibəsinə, seyrinə bürüməsəndmi? Əlbəttə, bunların hamısı vacibdir. Amma ən başlıcası, qoşmanın və gəraylının oxucuya aşılacağı qədersiz hissi-emosional ovqatın yaratdığı haldır. Qoşma da, gəraylı da üç, dörd, beş, altı bənddə həyatın, gerçəkliyin, insan qəlbi ərazisinin ən münis bir hekayətini, səne də, mənə də, bir başqasına da çatmaq hisslərin hekayətidir. Bir "Olmur" hekayətini eşidək:

*Dünya, hər hökmünün ayaqlarına,
Gəlməyim neyləyim, gəlmək də olmur.
Tələyi dönüyün göz yaşlarını
Silməmək də olmur, silmək də olmur.*

*Eşqim qara geymiş könlü yasında,
Ümid parasında, qəm parasında.
Çox qaldım od ilə su arasında
Ağlaya bilmədim, gülmək də olmur.*

*Altın da boyadı, üstün də boya,
Nə mənə hünər var, nə sənə həya.
Üzün yaman döndü, daha, a dünya,
Səndə yaşamaq da olmur, ölmək də olmur.*

R.İncəyurd bütün poetik duyumu ilə müasir şairdir. Bir ayağı əsrlərin o ta-

yında-, Ələsgər, Xəstə Qasım, Tufarqanlı, Qurbanı torpağındadı, bir ayağı doğulduğu İncə dərəsinin gülləri sayrısan, çiçəkləri qönçə bağlayan qoşmalı, gəraylılı, sazında bülbüllər ötən şeyr bağçasında O, DÜNYA şeirlərində də Xəstə Qasım, Ələsgər havacatını ötür, amma bu havajətdə həm də bu günün təfəkkürü duyulur.

*Gədə yiyələner gədə yurduna,
Hardadı yurd oğlu gədə yurduna?
Ayağın dəymirsə dədə yurduna
Ölün də heç nədi, dirin də heç nə.*

*Dağları, gülləri, qusları sevdik,
Doğulduq hər yaznan, qışları sevdik.
Yanağı göynədən yaşları sevdik,
Nə qaldı bu eşqin yerində?- heç nə.*

Rəfail İncəyurdun Dünya ilə həssəhali beləyə davam edir və biz Azərbaycan poeziyasında Dünyanın namərdlərə, zalımlara rəhmli, mərdlərə, həyat-sevərlərə zalım olduğunu çox-çox şeirlərdə izləsək də, Rəfailin qoşmasında bu motivin yeni çalvarlarını hiss edirik.

Rəfail İncəyurd Azərbaycanda baş verən ictimai-siyasi hadisələrə Qarabağ savaşına, şəhidlərimizə onlarla şeirlər həsr edib. Ən məşhur şeiri isə "Qarabağ Azərbaycandır" şeiridir.

*O müqəddəs, ali çıxış
Ümidlərə oldu naxış.
Həqiqətə şanlı baxış-
Of! Nə gözəl həyəcandır,
Qarabağ Azərbaycandır!*

*Şəhid olub, namus öyək,
Ruhdan ruha nur ələyək!
Şuşanı Başkənd eləyək-
Al bayrağı dalğalandır,
Qarabağ Azərbaycandır!*

Rəfail İncəyurdun təbiətlə, onun gözəllikləri ilə bağlı şeirləri bir ayrı mətləbdən xəbər verir. Onun şeirlərində təbiət vəsf və mədh olunmur, təbiətin özü şeirə gəlir; dağlardan yazır: "Qılınc çalsə köhnə dərdim, Baxın dağlara, dağlara". "Yaylaq xatirələrində yurd yerinin ən gözəl, unudulmaz bir məkanı ilə bağlı xatirələr romantik bir lövhədə reallaşır, Bənövşə haqqında Qurbaniden üzü bəri yüzrlə şeirlər yazılıb, çoxunda eyni motivlər təkrar olunub, Rəfail İncəyurd isə "kol dibini bəyənəməyən" bənövşənin obrazını yaradır.

Rəfail İncəyurd həm də gözəl təcnislər müəllifidir. Dodaqlaymırsən təcnisləri də var və bu faktın özü onu göstərir ki, aşiq şeirinin ən çətin formalarında da məharətlə qələm işləmək olar. Təki sözə hakim kəsiləsən, söz oyununu poetik inciyə çevirə biləsən.

*Ay vəfasız, özün düşdün günaha,
Sönən atəş külə dönər, qaralar.
Çox dedilər gəl özünü ələ al,
Səni səndən xain alçaq aralar.*

*Dal xəyalə, dal a qeyrət, dal ay ar,
Cavanlığı dara çəkdi dalə yar.
Xain keçər gülə-gülə dalayar,
Dost könlünə qış yeriylər, qar alar.*

*Könlü döndü, daha yolu o yandı,
Yad sözüynən o ayrıldı, o yandı.
İncəyurdu yıxan gözələr oyandı
Həsəratından qan ələyər, qaralar.*

Rəfail İncəyurdun şeirləri dünyaya göz açdığı Kəmərlı kəndindən bu yurdun bütün bölgələrinə yayıldı. müəllifini müasir poeziyamızda tanıtdı, sevdirdi.